

Oostduinkerke

Vier op een rij. Dag 1

22 augustus 2012

Ze doen het nergens meer. Behalve hier. Het *paardenvissen* bedoel ik. Nee, niet dat er hier op paarden wordt gevestigd. Paarden zijn zoogdieren. Maar, bij nader inzien, dat zijn walvissen en dolfijnen ook. Enfin, passons. Nu ik erover nadenk wordt er eigenlijk wel op paarden gevestigd! Bij zoverre dat de visser op een paard zit om garnalen uit de zee te halen. Dat gebeurt traditioneel nog in de Belgische kustplaats *Oostduinkerke*. Het is in deze tijd die door technologie wordt gedomineerd en gedirigeerd een volslagen anachronisme. Juist daardoor zijn de paardenvissers wereldberoemd. Oostduinkerke is dan ook waarschijnlijk de enige plek ter wereld waar deze bezigheid nog uitgeoefend wordt.



Paardenvissers aan het werk.

Vrij te gebruiken foto. Creative Commons. Auteur: Gertjan R.

Van muilezel tot paard

Vroeger kwam paardenvissen overal aan het Noordzeestrand voor. Zelfs aan de stranden van Noord-Frankrijk, Zuid-Engeland en Nederland was men ermee bekend. Het was een werkmethode die uit armoede geboren was. De boeren gingen in de winterse stille periode van hun beroep de zee in om toch nog iets te verdienen. Men noemde dat soort vissen hier aan de Belgische kust toen nog „seynevissen“. Dat sloeg uiteraard op het net dat met *seyne* werd aangeduid. Daarbij werd het net door twee lastdieren voortgetrokken. Oorspronkelijk werden voor het seynvissen muilezels gebruikt. Die waren wat beter bestand tegen slecht onderhoud dan paarden. Wel deed zich het feit voor dat met de jaren de garnalenvangsten steeds kleiner werden. Zo werd het nodig om grotere netten te gebruiken. En toen kwam het moment dat zo'n muilezel dat niet meer getrokken kreeg. Waarna zware

trekpaarden werden ingezet.

Van zodra je Oostduinkerke aankomt, wordt je al geconfronteerd met een reusachtig grote figuur die op een nog reusachtiger paard zit. Gekleed in een oliejas en zuidwester. Van- daag de dag zien de paardenvissers er nog net zo uit. Al is het zware oliegoed ondertus- sen al vervangen door veel lichtere kunststof, de kleur is nog steeds even geel.

De traditionele dag van een garnaalvisser te paard verloopt volgens een aantal vaste ritu- elen. Het opgetuigde paard trekt het typische paardenvisserskarretje naar zee. Op de dijk ontmoeten de vissers elkaar, waarna ze hun gele jekkers aantrekken en het strand oprij- den. Aan de laagwaterlijn wordt het paard uitgespannen, het materiaal van de kar gelost en de manden ter weerszijden aan het paard vastgemaakt. Dan is men klaar voor zo'n drie uur garnalenvangst. Er wordt immers ongeveer twee uur vóór laagwater en één uur na laagwater gevestigd. Het net wordt door twee zijdelingse planken of scheerborden horizontaal opgehouden, een ketting sleept over het zand en vlotters laten de bovenzijde van het net drijven.

Vermits de paarden regelmatig gepekeld worden gaan ze lang mee.

Duinkerken in het oosten

Oostduinkerke is een dorp aan Belgische Westkust. Het is sinds de jaren zeventig van vo- rige eeuw ook een deelgemeente van Koksijde. In 1135 sprak men nog van *Dunacapella*. Het dorp werd toen een zelfstandige parochie. Een soort upgrade waardoor de naam evo- lueerde van kapel tot kerk. Het werd *Dunckercka*. Pas in 1246 duikt de naam *Ostdunckerc- ka* op. Het werd namelijk nodig om het dorp te onderscheiden van Duinkerken dat tegen- woordig in Frankrijk ligt.

Het noordelijke deel van de deelgemeente ligt aan het strand. Het gaat door voor een rus- tige badplaats die midden duinenrijen ligt. Een gebied van ongeveer 240 hectare dat tot natuurgebied is verklaard. Het zuidelijke deel strekt zich uit tot aan de grens tussen de dui- nen en de *Polders*. Die polders zijn stukken land die onder het hoogwaterniveau liggen en die vroeger regelmatig onder water kwamen te staan. Het plaatsje was eertijds een vis- sersdorp. Wanneer ze niet aan het vissen waren, wroetten de inwoners in hun moestuin- tjes en werd er al eens illegaal een keuntje (konijn) verschalkt. De tijden zijn veranderd en de bezigheden van de inwoners ook. Ze stropen nu geen konijntjes meer maar toeristen. Het minste wat je kan zeggen van het strand bij Oostduinkerke is dat het erg breed is. Bij laagwater is de plage eventjes een kilometer breed. Dat is uiteraard niet alleen daar zo want het brede strand vind je terug tot bij de Franse naamgenoot. Bovendien is het strand zacht hellend en zijn er geen strandhoofden of golfbrekers. Vroeger maakte dat de plek ideaal voor het paardenvissen, op onze dagen is dat de uitverkoren plaats om er *zeilwa- genwedstrijden* te houden of om te *parakarten*. Dat laatste bestaat erin dat men zich, geze- ten in een soort buggy, met een rotvaart laat voorttrekken door een reusachtige vlieger. Misschien kan er ooit eens geprobeerd worden om te paravissen. Waarbij de netten door zo'n vlieger worden gesleept. Al zijn paarden dan wat standvastiger dan de wind. En wat beter in snelheid te beheersen. Maar het moet tegenwoordig toch allemaal snel gaan?

Golf is enkelvoud van golven

Er wordt in Oostduinkerke gegraven en er wordt daar aarde verzet dat het een lieve lust is. Hoewel... lief? En lust? Het gaat er namelijk om dat er (opnieuw) een golfcourse wordt aangelegd: de „*Koksijdse Golf ter Hille*“.

Er bestaat daar een traditie wat het golfen betreft. Reeds in het begin van de twintigste eeuw had Oostduinkerke een golfterrein, de *linksbaan Sint-André*. Dat had men zeer han- dig in het natuurgebied Doornpanne gelegd. Het werd ontworpen door de Britse *golfbaan- architect Harry Colt*. Een golfbaanarchitect! Alweer een beroep waarvan ik nog nooit had gehoord. Let wel, de manier waarop de man daar in Oostduinkerke de natuur geweld had aangedaan resulteerde wel in één van de meest gerenommeerde golfbanen van Europa. Hij schreef zelf hierover: „*You should see the golfing country I am working on over in Belgi- um. I think it is the best I have ever seen.*“ Het elitaire „*biljarten voor mensen met*

claustrofobie“ (dixit Bert Kruysmans) werd nochtans overruled door de acties van lieden die met nog meer goudwerk konden rammelen. Wegens de exclusieve ligging van het terrein werd er druk verkaveld en het is vandaag nog steeds één van de duurste buurten in groot Koksijde.

Zo stonden die IJzers nummer 3 tot en met 9, de Pitching Wedges enzovoort daar maar wat te roesten. Daarom werd al tegen het einde van dezelfde eeuw gesmeekt om Oostduinkerke zijn golfterrein terug te geven. Hiervoor werd *Jeremy Pern*, een andere befaamde golfbaanarchitect, vanuit een bunker over de fairway gejaagd. En hij had nog niet eens zijn tee gehad. De golf zou zich gaan bevinden op de site van het vroegere uithof van de Koksijdse duinenabdij „*Hof ter Hille*“. Dat was een pachthoeve met een flinke gracht er rond die in de 14^e eeuw gekocht werd door de Duinheren. Op de plaats waar eens het hof stond komt straks het clubhuis van de golfclub. Binnen de oude walgracht zullen het golfsecretariaat, de winkel en een restaurant gevestigd zijn.

Op het terrein van 85 hectare komt een open golf met 18 holes met een par van 72. Wat het allemaal betekent weet ik ook niet. Het klinkt chique. Wat het inderdaad ook wel zal zijn, chique, want in de nabije toekomst zal de course onmiddellijk aansluiten op een aanmeerhaventje voor ongeveer dertig plezierjachten. Verf die roeiboot en begeef je op weg daarheen!

Er zal alvast één putje zijn dat een voorgeschiedenis heeft. Op het terrein ligt de Duivelsput. Het is een diepe veenput. Het ontstaan daarvan wordt verteld in een legende. Een pachter lasterde de Allerhoogste zo erg dat hij op slag door de grond werd verzwolgen. De man moet redelijk corpulent geweest zijn om zo'n groot gat te slaan. Volgens een andere versie van het verhaal waren het zelfs twee mannen die de dieperik ingingen. Ze waren samen op weg, die twee. Zegt die ene: „Als het God belieft, dan zijn we er bijna“. Waarop de andere antwoordde: „Of het God belieft of niet, we zullen er toch geraken!“ Vervolgens opende zich de aarde en zonken de twee mannen weg in een bodemloze put. Ze zijn er nooit meer uit geraakt. Later zag men 's avonds lichtjes boven die put. Vele mensen konden nadien niet meer voorbij die put wandelen. Ik vraag me af of ze het ook met fietsen hebben geprobeerd. Ik heb trouwens maar liefst zeven verschillende versies van het verhaal gevonden. Volgens mij is er niets van waar.

Hoe dan ook, hole 18 krijgt de bijnaam Devils Hole. Ja, ja, traditie heeft zijn waarde. Maar het wordt misschien moeilijk voor sommige golfers om voorbij die hole te raken. Nog goed dat het de laatste is. Hoe dan ook lastig om het thuis uitgelegd te krijgen wanneer je weer eens te laat bent voor het vijfgangen diner.

Als doekje voor het bloeden en om Jan Zonder Golfpet tevreden te stellen word het golfterrein gelinkt (!) aan enerzijds de reeds bestaande sportinfrastructuur en anderzijds de recreatieve as langs het kanaal Diksmuide-Nieuwpoort. Zodat golf, pleziervaart, fietsen, paardrijden en wandelen op het jaagpad broederlijk naast mekaar kunnen bestaan. Klinkt als publicitair gezoem. Wat het waarschijnlijk ook is. Officieel probeert de gemeente Koksijde zo de drempel voor het golfen zo laag mogelijk te houden. Het is nu allemaal in full swing.

Graven naar wat was

Gelukkig is al dat delven van putten voor het Koksijdse Golf ter Hille niet begonnen zonder overleg. Op die manier werd vooraf nagegaan wat er daar vroeger was geweest. En dat was niet weinig.

Het archeologisch vooronderzoek bracht al heel wat aan het licht. Daarbij werden zonder veel graven en delven diverse moderne methoden gebruikt om menselijke sporen (zoals nederzettingen) uit lang vervlogen tijden zo goed mogelijk te lokaliseren. Niet zonder resultaat want het gaf aanleiding tot een geheel nieuw inzicht in het ontstaan en de ontwikkeling van het (middeleeuwse) landschap in het duinengebied en de aangrenzende polders.

Op het terrein waar de golfcourse moet komen, werden twee verdwenen nederzettingen in kaart gebracht. Er werd aardewerk gevonden dat waarschijnlijk daar al ligt van in de 11^e tot de vroege 13^e eeuw. Twee andere woonplaatsen zijn minder oud, ze stammen

vermoedelijk uit de late middeleeuwen. Het zijn wellicht woningen geweest van vissers die ook wat boerden om rond te komen en die waarschijnlijk aan de buitenkant van het vissersdorp Oostduinkerke woonden. Van daaruit waren ze immers dicht genoeg bij de polders waar ze hun boerenbedrijfje konden runnen.

In de middeleeuwen lag Oostduinkerke aan een belangrijke getijdengeul die een deel was van het mondingsgebied van de IJzer. Dit inzicht heeft ook geleid tot het opnieuw lokaliseren van de oudste abdijsite van Koksijde. Iets waar onderzoekers al bijna een eeuw naar zochten! De ontdekking van *Ten Duinen II* (te dateren tussen 1128 en 1214) onder de huidige abdijruïnes, die aan dezelfde getijdengeul lag, maakt een beter inzicht in het historische landschap mogelijk.

Nieuwpoort-Diksmuide

Wanneer ik de zaak zo op de kaart bekeken had, scheen het me toe dat de monding van de IJzer in de Noordzee ter hoogte van Nieuwpoort een vrij simpele zaak was. Er was de



Langs het kanaal Nieuwpoort-Diksmuide

rivier, de zee en daartussen waarschijnlijk een sluis. Dacht ik. In werkelijkheid is het veel en veel ingewikkelder en komen er daar in Nieuwpoort een groot aantal waterlopen samen. Zo ongeveer in een halve cirkel. Waardoor er gesproken wordt van de *Ganzeepoot*.

Mijn wandeling ging langs één van de kanalen die bij de Ganzeepoot beginnen. Of eindigen. Het hangt er maar vanaf hoe je het bekijkt. Dat was het kanaal Nieuwpoort-Diksmuide.

Ik zag op de andere oever van het kanaal een militair gedenkteken maar ik ben er niet in geslaagd te achterhalen wat het precies was.

Het front

Wel gemakkelijk te identificeren was een oude treinbedding die volgens enkele informatiepanelen destijds met de naam *Frontzate* werd bedacht. Ook deze spoorlijn verbond ooit Nieuwpoort met Diksmuide. Toen er nog treinverkeer op deze lijn bestond werd ze door de Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen (NMBS) lijn 74 genoemd. Het was een aftakking van de lijn Gent-De Panne. Deze spoorweg werd aangelegd in het midden van de negentiende eeuw en ze was er mede de oorzaak van dat Nieuwpoort evolueerde tot een toeristische badplaats. De eerste stoomtreinen denderden hier al over de rails in 1869. Toen het treinverkeer was stilgevallen werden de rails in 1966 opgebroken en vanaf 1983 werd de oude bedding als fiets- en wandelpad opengesteld.

Overall vind je hier sporen van, vooral, de Eerste Wereldoorlog. Het blijkt dat deze voormalige spoorlijn daarbij een bijzondere rol heeft gespeeld.

We schrijven half oktober 1914. Het Belgische leger, 48 000 man sterk, komt uitgeput aan bij de IJzervlakte. De soldaten hebben er ondertussen al meer dan twee maanden vechten opzitten. Tegenover zich vinden ze ruim 100 000 Duitsers met 350 stukken geschut. Koning Albert I had verordend dat de IJzerlinie te allen prijze moest in stand blijven. Minstens 48 uur lang. Er waren versterkingen onderweg maar die hadden het front nog niet bereikt. De Duitsers waren vastbesloten om het Belgische leger op te vouwen want als ze erin zouden slagen om door te breken lag Frankrijk wijd open voor hen.

Iemand kwam op het idee om de positie rond Nieuwpoort te versterken door de Groot Nieuwlandpolder onder water te zetten. Daartoe moest het Springsas op de Kreek van Nieuwendamme geopend worden. Ik zei toch al dat de zaken daar waterbouwkundig ingewikkeld in mekaar zitten! Toentertijd was dan ook niemand voldoende vertrouwd met de plaatselijke omstandigheden om dit met enige kans op succes te doen. Degenen die

dergelijke kennis hadden kunnen inbrengen door hun bekendheid met wateringen en slui-zen van Nieuwpoort waren er niet meer. De sasmeester en zijn personeel waren gevlucht. Het Bestuur van Water en Wegen was, bleek later, met de regering en een deel van de nationale administratie naar Frankrijk getrokken. De Nieuwpoortenaar en schipper *Hendrik Geeraert* was toevallig aanwezig bij het sluisencomplex van Nieuwpoort. Hij was wel van één en ander op de hoogte. Hij bood zijn diensten aan die in dank aanvaard werden. Hij bracht ernstige bezwaren in tegen wat de militairen tot dan toe van plan waren. Wat zij



Foto van het internet. Public Domain.

hadden uitgedokterd zou er volgens hem voor gezorgd hebben dat de eigen troepen ten zuiden van de IJzer dringend zouden moeten leren zwemmen in volle uitrusting. Hetgeen uiteraard niet de bedoeling was. Er moest een duiker worden afgesloten, waarschijnlijk met schotbalken, maar dat had men dan moeten doen in het zicht van de Duitsers. Die hadden dat allicht niet zomaar laten gebeuren. Hendrik gaf echter ook een oplossing aan: ter hoogte van de Witte Brug op de steenweg naar Brugge kon de sloot afgesloten worden met schuiven. Het was volgens hem voldoende ze neer te laten waardoor de overstroming ten zuiden van de IJzer beperkt werd tot de steenweg die dan als een dijk dienst kon doen.

Op 21 oktober werd het bevel gegeven het Springsas (dat ook Scheursas werd genoemd) op de Kreek van Nieuwendamme (de Overlaat van de Noordvaart) te openen om het terrein ten zuidwesten van de IJzer onder water te zetten. Hendrik Geeraert wist waar de nodige werktuigen te vinden waren om de bruggen, de vloeddeuren en de schuiven te bedienen. Hij trok met de militairen op die 's avonds onder bescherming van de duisternis naar het Springsas gingen en onder zijn leiding werden de vloeddeuren geopend en verankerd in hun

kassen en de schuiven van het sas opgehaald. Dat had echter niet het verwachte resultaat.



Karel Cogge.

Foto van het internet. Bron onbekend.

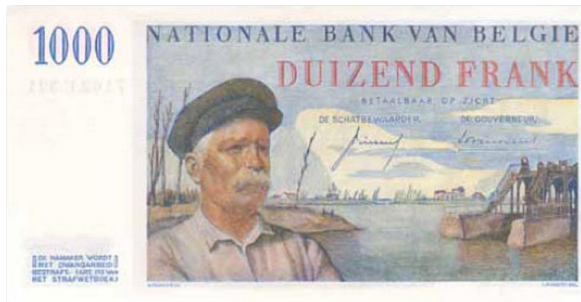
Ene *Karel Cogge* die de waterlopen kende als geen ander legde de legerleiding een plan voor dat volgens hem niet kon mislukken. Men koos voor het Afwateringskanaal Veurne-Ambacht. De Ganzepoot lag echter binnen het bereik van de Duitse artillerie en daarom werd gekozen voor het Kattesas aan de ander kant van Nieuwpoort.

Hendrik Geeraert was in de omgeving van de sluisen gebleven en zo was hij er getuige van dat deze poging om via het Spaanse Sas en de Oude Veurnevaart om een grote overstroming te veroorzaken tussen de IJzer en de spoorweg Nieuwpoort-Diksmuide, de Frontzate dus, weinig resultaat had. Mede op zijn aangeven werd uiteindelijk besloten de schuiven op de Noordvaart te openen. Omdat ze niet in handen waren van de Belgen had men dat tot dan toe niet gewaagd. Geeraert speelde ook hier een belangrijke rol. Op 29 oktober 1914 staken enkele Belgische manschappen, onder bevel van *kapitein Umé* en vergezeld van Geeraert de Veurnevaart over. Ze moesten daarbij over de gesloten vloeddeuren van de

Veurnevaart lopen want de brug over die waterweg was door het Franse leger vernield. Het uur, half acht 's avonds, was niet willekeurig gekozen. Het zeewater en het binnenwater stonden precies op dat tijdstip op hetzelfde niveau. Bij een niveauverschil zouden de schuiven immers door de druk van het water klemvast in hun gleuven blijven steken zijn en was het openen onmogelijk geweest. Geeraert wist waar de zwengels voor de tandwielkasten opgeborgen waren. In de korte periode van gelijk peil openden ze de acht dubbele schuifdeuren. Bij eb werden de schuiven weer neergelaten en de volgende drie nachten werd die operatie herhaald. Deze keer was het raak! De Duitsers werden verrast door het snel stijgende water en hun opmars werd gestopt. Vriend en vijand konden van dan af geen kant meer uit, de stellingoorlog was begonnen. De polders waren herschapen in een grote binnenzee die op sommige plaatsen wel drie meter diep was. Hier en daar stak er nog even wat land boven het water uit. Die bulten in het landschap speelden als vanzelfsprekend nog een grote rol in het verloop van de oorlog.

De Duitsers die dachten met Kerstmis terug thuis te zijn mochten zich beginnen ingraven. De Belgen raakten afgesloten van hun familie. Beide partijen hadden er een vijand bij: het water.

Hendrik Geeraert bleef gedurende heel de oorlog in Nieuwpoort bij de speciaal opgerichte genie-eenheid, de "*Compagnie Sapeurs-Pontonniers*" die de waterwerken bediende en onderhield.



De beeltenis van Hendrik Geeraert op een biljet van 1000 frank

De rol van Geeraert in de Eerste Wereldoorlog werd ons in de lagere school met veel gloed en weinig details door de meester verteld. Hij wist er ook bij te zeggen dat de beeltenis van de man op de biljetten van 1000 frank stond. We geloofden hem zoals we alles van de meester geloofden want haast niemand van ons had een biljet van een dergelijke astronomische waarde gezien. Maar inderdaad. Het oude portret van Hendrik dat hier boven staat,

toont dezelfde, wat zorgelijk ogend man. Hij heeft de Groote Oorlog niet lang overleefd. Hij werd ziek en stierf al in 1925. 61 jaar oud.

Nog bij leven werden zijn verdiensten wel erkend. Hij kreeg hoge militaire onderscheidingen. Waarvan eentje die verder alleen aan koning Albert I werd uitgereikt.

Het stemmige pleintje achter het stadhuis dat in Nieuwpoort bekend staat als „t Zwiene-martje“ (het Varkensmarkje) draagt zijn naam.

Nieuwpoort

Er is *Nieuwpoort-Bad* en *Nieuwpoort-Stad*. Behalve dat die rijmen behoren ze ook allebei tot *Nieuwpoort*. Al zeggen de Franstaligen dan Nieuport. Nochtans werd er heel veel vroeger gesproken over Isera Portus. De portus (poort) van de Isera (IJzer) naar de zee. Het was in 1150 de eerste, bekende naam voor dit oord. Later heette het Neo Portus en Novum Oppidum. Novus Portus (Nieuwpoort) is de benaming die uiteindelijk bleef bestaan. Zoals elke belangrijke plaats in Vlaanderen kreeg ook Nieuwpoort zijn deel van belegeringen, bezettingen en plunderingen. Wanneer het geen buitenlandse agressors waren, dan vochten de steden een beetje onder mekaar. In 1489 vielen Bruggelingen, Fransen en Gentenaars de stad aan. *Jan Turpin*, die toen burgemeester was van de stad, kwam bij die aanval op het idee om het vrouwelijke deel van de bevolking tot de strijd op te roepen. De kroniekschrijver zegt daarover dat zij „*soo cloeckelijckke vchten lijck Amazones*“. Als dank voor de overwinning maakten de Nieuwpoortenaars wellicht hun eerste reus. Nee, geen reuzin! De praalpop moest de illustere burgemeester ter ere zijn. Al had die reus dan geen naam. Eeuwen later, toen in 1926 een nieuwe reus gemaakt werd, kreeg die wel de naam „Jan Turpin“.

In onze vaderlandse geschiedenis is de stad onder andere bekend door de Slag bij

Nieuwpoort in 1600. Een veldslag die werd uitgevochten tussen de Hollandse en de Spaanse legers. Al waren het blijkbaar de Fransen die een abonnement hadden op het binnenvallen van de stad want in de 17^e en 18^e eeuw kregen de inwoners vijf keer de Franse horden over zich heen. In 1717 kwam tsaar *Peter de Grote* op bezoek. Met vreedzame bedoelingen. Hij wilde alles leren over scheepsbouw en hij had thuis al miljoenen onderdanen die hij kon jennen. In de late 17^e eeuw en de eerste helft van de 18^e eeuw was de stad één van de vestingsteden die deel uitmaakten van de Nederlandse vestingengordel in de Zuidelijke Nederlanden.

Zoals reeds vermeld kwam het kusttoerisme pas goed op gang na de aanleg van de spoorverbinding die Nieuwpoort-Bad met Brussel verbond. Op 15 augustus 1869 stoomde de eerste trein het station binnen. De lange witte baard die bij die gelegenheid wapperde in de rijwind hoorde toe aan koning Leopold II.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog bij de slag om de IJzer werd Nieuwpoort zwaar geteisterd. Het was een steunpunt voor de verdediging van het Belgisch leger dat zich kon handhaven na de inundatie van het gebied tussen de IJzer en de spoorwegbedding van de spoorlijn Nieuwpoort-Diksmuide. Zoals eerder vermeld.

De oude stadskern bevindt zich op een goede drie kilometer van de kustlijn. Aan de kust is evenwel een nieuwe, toeristische, kern ontstaan. De bebouwing langs de vissershaven en de Albert I Laan verbindt deze delen. Naast Nieuwpoort zelf behoren tot de gemeente nog twee kleine dorpen in de Polders, namelijk Sint-Joris en Ramskapelle.

Gedenktekens

Door haar belangrijke rol die de stad heeft gespeeld in de twee Wereldoorlogen, zijn er legio gedenktekens te vinden.



Het curieuze IJzergedenkteken.

Even voorbij de Noordvaart (het kanaal Veurne-Ambacht) bij de Ganzepoot staat een zogenaamde naamsteen. Het is een ruitvormige stenen plaat die herinnert aan de inundatie. De provincie West-Vlaanderen heeft in totaal 24 van die stenen laten zetten op plaatsen die een belangrijke rol hebben gespeeld in de Eerste Wereldoorlog maar waar tot noch toe geen gedenkteken stond om daaraan te herinneren.

Een eindje verderop staat het gedenkteken voor *Luitenant Calberg* van de compagnie „Sapeurs-Pontoniers“ die bij het sluizencomplex de waterstand in de overstroomde gebieden op peil hielden.

Slechts een paar meter verder is het grote *IJzergedenkteken* te zien. Een merkwaardige beeldengroep. Gemaakt door de Nieuwpoortse kunstenaar Pieter Bracke. Het monument werd daar geplaatst in 1930. Toen België als onafhankelijke staat precies honderd jaar bestond.

Het stelt een vrouw voor die zich afwendt van de agressor en die een kroon beschermend vasthoudt. De vier figuren op het voetstuk zijn nog eigenaardiger. Ze stellen de Weerstand voor. Maar in plaats van krijgshaftige beelden staan daar een blinde, een gewonde, een zieke en een weerbare soldaat. Een merkwaardige maar wel toepasselijke symboliek.

Waar je ook onmogelijk naast kan kijken is het Koning Albert I Monument. Een groot, cirkelvormig, open geval met daarin het ruitersstandbeeld van de koning.

Alle schuren groot en klein

Het uitgezette traject voerde mij aan een bijzonder grote schuur voorbij die me onmiddellijk deed denken aan een dergelijk gebouw dat ik lang geleden eens in Lissewege heb gezien. En zowaar, er is een verband tussen die twee.

Waar ik naar keek was de „*Kleine Bamburg*“. Er bestaat inderdaad ook een Grote



De Kleine Bamburg. Die allesbehalve „klein“ is.

Bamburg. De Kleine gaat, net zoals de Grote, terug op een uithof van de Sint-Pietersabdij van Oudenburg uit de tweede helft van de 12^e eeuw. Dat heette toen de Oude Bamburg. Ze hebben zich daar niet uitgesloofd om namen te vinden. Philips van den Elzas schonk de gronden aan de abdij in 1173. Op slag werd daarmee een burenruzie gestart. Johannes van Westende voelde zich onder zijn duiven geschoten. Op het einde van de 12^e eeuw verzette hij zich stijfkoppig tegen de rechten die de Sint-Pietersabdij van Oudenburg in 1173 had gekregen. Zij konden daardoor aan-

spraak maken op alle nieuwe alluviale gronden tussen de IJzer en de duinen van Westende. Iets waar Johannes geen goed woord over had. Na lang getouwtrek en een financiële tegemoetkoming liet hij zijn verzet evenwel varen.

In 1243 kraaide de rode haan over de Oude Bamburghoeve. Ze werd volledig in de as gelegd. Iets verderop in de Bamburgpolder werd de hoeve opnieuw gebouwd waarbij ze Grote Bamburg werd genoemd. Deze hoeve was niet alleen maar een boerderij. Er waren ook typische kloostergebouwen te vinden. Zoals een kapel en gastenverblijven. In de 16^e eeuw werd de Grote Bamburg gesplitst in twee hoeves. Naast de Grote Bamburg kwam er nu ook een Kleine Bamburg.

Wat er nog staat is vandaag de dag beschermd als monument en vermits er daar ook een paar mensen aan het metselen waren, neem ik aan dat er ook gerestaureerd wordt. De regionale kenmerken zijn de rode bakstenen en de rode pannendaken alsmede de karakteristieke steunberen bij de stal- en de wagenhuisvleugel. Er is een opvallende toegangspoort met een rondboog. Daar achter liggen de hoevegebouwen in een hoefijzervorm. De langsschuur is opvallend doordat ze... zo lang is. Dat komt zo doordat de dorsvloer in de lengterichting van het gebouw ligt. Voor die vorm is inspiratie gezocht bij dertiende-eeuwse tiendenschuren. Zoals die in Lissewege (Ter Doest). En ziedaar het verband dat ik vermoedde.

Beurs

Weinig vermoedde ik daarentegen dat ik me ter hoogte van *Schuddebeurze* bevond toen ik naar een reeks betonnen bunkers liep te kijken. Niemand weet waar die toch rare naam vandaan komt. Er zijn wel een paar speculaties. Misschien was er daar ooit een tolhuis waar ter controle de beurze leeg moest geschud worden? Misschien waren de boertjes die daar leefden wel zo arm dat enkel maar wat rinkelgeld in hun beurs hadden. Een rijkelijk bestaan zullen ze op die arme grond allicht niet gehad hebben. En schraal is het daar zonder twijfel.



Enige restanten van het voormalige Stützpunkt Bamburg in de Schuddebeurs.

Ongewoon is het dat de duingronden hier niet overspoeld werden door de zee wanneer die door de

duinenrij brak. We spreken dan over ongeveer het begin van onze tijdrekening. Daardoor bevat het zand, volkomen in tegenstelling tot andere duinen, geen resten van schelpen. Eeuwenlang was de erosie aan het werk. De grond werd uitgespoeld door het regenwater, er werd humus gevormd en zo ontstond uiteindelijk een tamelijk vlak terrein met een specifieke plantengroei. Er was een heidegebied gegroeid.

Van heide is er nu niet al te veel sprake meer. Wel zijn daar andere, veel meer sinistere zaken gaan groeien: bunkers. Je vindt ze weliswaar op vele plaatsen, deze sombere, dreigende relictten, maar hier staat en ligt er wel een fraaie verzameling samen. Wat je niet direct ziet maar wat er toch ook is, zijn loopgraven. Alles bij elkaar vormde dat in de Tweede Wereldoorlog het „*Stützpunkt Bamberg*“. Het heet een zeer mooie, volledig uitgebouwde veldbatterij te zijn. Ik versta onder “mooi” doorgaans iets anders, maar kom. Zeldzaam in deze vorm en omvang is het allicht wel. Voor wie de zaken kent zijn er geschutsbeddingen te zien. En kazematten. Een loopgravenstelsel met luchtverdedigingskanonnen en mitrailleurstellingen. Daar achter liggen de open beddingen met de kazemat voor het geschut. Dat laatste diende om de haven van Nieuwpoort te beschermen. Er zijn verder nog commando-, munitie-, manschappen- en sanitairbunkers. Sanitairbunkers? Dat schijnt zeldzaam te zijn. Een bombenfeste WC! Ik kan het niet helpen maar met doet me denken aan een triviaal grapje waarbij een parodie gezongen werd op het Duitse liedje „Es geht alles vorüber, es geht alles vorbei“. De Duitsers werden dan tijdens de bezetting getrakteerd op de „Vlaamse“ versie die ze toch niet verstonden: „Hij scheet alle vorüber, hij scheet alles vorbei. Hij scheet in december en 't stonk nog in mei.“ Met mijn excuses aan zielen die fijnbesnaarder zijn dan de mijne.

Ten ende

Mocht er iemand zijn die me zomaar kan verklaren wat „*Testerep*“ was, dan moet die een meer dan normale belangstelling hebben voor en kennis hebben van zowel geschiedenis als geologie en geografie. Testerep bestaat nu niet meer maar het was ooit een eiland dat voor de Belgische kust lag. Het werd ook wel *Ter Streep* genoemd. De landtong werd van de 11^e tot de 13^e eeuw van het vasteland gescheiden door een getijdengeul. Het was de oostelijke geul van de IJzer. Later werd daaraan het water onttrokken met kanalen en dijken.

Oostende (oost-einde) en Westende (west-einde) lagen op het respectievelijk oostelijke en westelijke uiteinde van het eiland. Middelkerke lag in het midden tussen beide gemeenten in. Als dat geen logica is. Er lagen nog wel andere vissersdorpjes op dat eiland. Het stuk land was eigendom van de Vlaamse graaf die het aan de Sint-Pietersabdij in Gent had verpacht.

Westende is nu een dorp en badplaats en een deelgemeente van Middelkerke. Het centrum van Westende zelf ligt op enkele honderden meter van de kust. Aan de zee is een nieuwe kern gegroeid die Westende-Bad wordt genoemd.

Struinen door de duinen

Waar ik me aan verwacht had dook inderdaad wel in het traject op: een eind door de duinen. Daarbij werden we niet ontzien want onder andere langs een paadje dat doorgaans alleen maar door konijnen wordt gebruikt moesten we een steile duin opklauteren. Het mulle, droge en fijne zand maakte het stappen bijzonder moeilijk en buiten proportie zwaar. Maar de nadere kennismaking met wat nog rest van de duinenrijen aan onze kust is altijd interessant. Te meer omdat het uitgezette pad leidde naar een historische site: *Camping Cosmos*. De voormalige Camping Cosmos moet ik zeggen. Want enkel een bladderend opschrift op een lelijke bunker getuigt er nog van wat daar eens tot volksvermaak en verloedering van de natuur was neergekwakt.

Camping Cosmos was inderdaad een kampeerterrein aan de zee bij Westende. De camping stond in een niet al te goede reuk omdat hij een nogal marginaal aura had gekregen. Niet onterecht voor zover ik dat goed begrepen heb. Bij het grote publiek raakte de camping vooral bekend door de film die Jan Bucquoy er in 1996 van maakte.



De lelijke bunker bij de ingang van de voormalige Camping Cosmos. Met wat goede wil is die naam nog net leesbaar in de half-vergane, gele letters.

De film was een soort pastiche waarbij je nooit wist welke kant het nu eigenlijk uitging. Hij toonde hoe het „gewone“ volk de vakantie doorbracht op de camping. De thema's zijn seks (er speelde een pornoster met enorme borsten in mee), bier, nietsen en voetbal.

Het sluiten van de camping had nog heel wat voeten in aarde. Vooral omdat de toenmalige eigenaar Gerard Velle op alle denkbare manieren ging dwarsliggen. In 2004 was het dan zover: Camping Cosmos was niet meer. Vanaf 2005 is het hele terrein opgeruimd en is er een natuurgebied van gemaakt.

De ide van Lombard

Hoe Lombardsijde aan zijn naam gekomen is, dat weet men niet met zekerheid. Misschien is het zo dat daar vroeger een *ide of kreek* lag die toebehoorde aan ene Lombard. Die Lombardiekreek was de westelijke tak van de IJzermonding. Van die kreek is nog slechts een kleine waterloop, 't Geleed, overgebleven. Eerst was er dus een vissershaven, later werd Lombardsijde bekend door de vele groenteboeren die hier hun bedrijf uitoefenden. Die lieden trokken, wanneer dat zo aangewezen was, met hun lading groenten geladen op ezels naar de markten. Jaarlijks is hier nog de Ezelcavalcade mee te maken. Een overblijfsel van al dat ezeltransport van vroeger.

Wie geen ezel was maar in tegendeel juist heel snel, was een voormalige inwoner van Lombardsijde: *Freddy Maertens*. Een wielrenner met een tumultueuze maar zegenrijke carrière. Zijn borstbeeld is in Lombardsijde te zien.

In een parkje dat door de Lombardsijdenaren het *Keunepark* (Konijnenpark) wordt genoemd, staat een wat merkwaardige beeldengroep. Het stelt Prins Maurits van Oranje met enkele van zijn companen voor. Op het stadsplan vind je het Keunepark dan ook niet terug maar wel *het Prins Mauritspark*.

Jeanne

Jeanne de Deyster, beter bekend als *Jeanne Panne*, was een heks. Tenminste: ze werd toch als dusdanig veroordeeld tot de brandstapel. In de duistere tijden dat dat nog gebeurde, leefde zij in Nieuwpoort.

Ze was eigenlijk wel voorbestemd. De vader van Jeanne, Jan de Deyster, had al de naam een tovenaarszoon te zijn. Jeanne trouwde in 1617 met Jan Panne. Jan was bakker. Het was een vruchtbaar huwelijk want Jeanne bracht elf kinderen ter wereld. Jeanne was niet ongelukkig. Ze was een gewiekst handelaarster die het niet als een zwaar vergrijp beschouwde de belasting op de tarwe te ontduiken.

Een gelukkig bestaan kan je Jeanne niet toedichten. Haar man overleed toen ze vooraan in de vijftig was. Ze verloor tien van haar kinderen die allemaal een natuurlijke dood stierven. De natuur had haar ook al niet verwend. Ze had geboortevlekken aan de slapen en op de dij en haar lichaam vertoonde sporen van ettergezwollen.

In 1648 stond Jeanne Panne op het punt te hertrouwen met Frans de la Banst uit Pervijze. De ondertrouw had reeds plaatsgevonden. Het gebeuren werd bij kaarslicht gevierd. Ploteling stond Jeanne op en ze ging, zonder een woord te zeggen, in het donker naar de winkel waar ze een korte tijd bleef. Stamelend kwam ze terug in de kamer en vertelde aan haar verloofde dat de geest van haar overleden man haar met stomheid zou slaan indien ze hertrouwde. Het huwelijk werd nooit voltrokken.

Jeanne werd aangeklaagd als heks. Nadat ze ergens op bezoek was geweest waren twee mensen gestorven. Na haar aanhouding werd ze op 10 mei 1650, door de burgemeester en schepenen, naar de pijnbank verwezen. Vooraleer ze op 12 mei in de halsband geplaatst zou worden, werd ze nog onderzocht door de heer Andries „*exploicteur criminele der stede Brugge*“ die onder haar rechter wenkbrauw een ronde vlek ontdekte „*een roode ronde pleck*“ die ongevoelig bleek te zijn voor speldenprikken. En ziedaar: het *stigma diabolicum*, het *duivelsteken*. Het „bewijs“ dat Jeanne Panne een pact gesloten had met de duivel, was gevonden. Na een laatste poging de duivel uit te drijven, werd Jeanne Panne om 11 uur 's avonds in de halsband, de garotte, geplaatst. Een marteltuig waarmee het slachtoffer tot de rand van de verstikkingsdood werd gebracht.

Nadat ze op het heilige kruis gezworen had aan de duivel te verzaken en de genade van God afgesmeekt had, werd Jeanne Panne uit de halsband verlost.

Op 14 mei bevestigde zij zogenaamd „*libre ende buuten torture*“ haar bekentenissen. Nog dezelfde dag werd ze veroordeeld tot de brandstapel. Het vonnis werd voltrokken op 16 mei 1650. Met enig cynisme zou je kunnen stellen dat de vlam in de Panne sloeg. Haast even cynisch is het dat de kosten van het proces ten laste vielen van de veroordeelde. Haar goederen werden geconfisqueerd. Hebben is hebben en stelen is een gunst.

Das Militär

Militairen waren er overal op deze tocht. Geen wonder want het hele wandelevenement werd georganiseerd in samenwerking met het Ministerie van Landsverdediging. Zelfs het bezoek aan een legerkamp lag op onze weg: het *Kamp van Lombardsijde*.

De plaats van het huidige militaire kamp is altijd al van grote strategische waarde geweest.



Wanneer dit bij de toegangspoort van een domein staat weet je dat je in een kazerne beland bent.

Al voordat de Romeinen hier binnenvielen had zich hier een volkstam gevestigd: de Morienen. Die gasten hadden dat goed bekeken. Ze zaten daar op die hoge duinen zodat ze iedereen van ver zagen naderen en het geheel was omringd door moerassen. Dus onbereikbaar voor vreemdelingen. Tijdens de 5^e eeuw drongen de Barbaren de streek binnen. Die deden de Morienen grienen. In de 14^e eeuw waren de Britten aan het feest. Ze vernietigden Nieuwpoort. De Slag om

Nieuwpoort tussen het leger van Albrecht en Isabella en dat van Prins Maurits van Nassau, waarvan reeds sprake, bracht deze streek ook al geen heil. Gedurende de Grote Oorlog werd het kamp bezet door de Duitsers terwijl de geallieerde troepen langs de IJzer lagen. In het begin van de jaren dertig van vorige eeuw kocht het Belgisch Leger grond in de duinen en werd de luchtdoelartillerie geïnstalleerd. Toen stonden er nog geen gebouwen en de soldaten sliepen in loodsen en in schuren bij de burgers. Gedurende de Tweede Wereldoorlog bouwden de Duitsers bunkers en versterkingen en het kamp wordt zo een stukje van de beruchte „Atlantikwall“. Halfweg vorige eeuw werden de huidige gebouwen hier geplaatst. Gedurende vele jaren boden die onderdak aan, onder andere, het meest bekende: de Luchtdoelartillerieschool.

Wie dat wilde kon bij deze tocht hier in de kantine van het kamp wat te drinken kopen aan een wel zeer democratische prijs. Er werd reclame gemaakt op een bord van Coca Cola voor... bier. Volgens een plakkaat ter plaatse moet je de kantine „feestzaal“ noemen. Naar mijn gevoel nodigde de gestrengere treurigheid van de utiliteitsbouw toch niet echt uit tot jolig feestgedruis.

De IJzermonding

Op het tijdstip dat ik er passeerde was het laagtij en dus stond er in de monding van de IJzer in zee nagenoeg geen water. Het slikken- en schorrengebied was daardoor echter wel



De IJzermouning bij laagtij.

goed zichtbaar. Hier botst het zoete water op het zoute zeewater. Op het land, dat tweemaal per etmaal met die cocktail wordt overspoeld, heeft zich dan ook een heel bijzondere fauna en flora ontwikkeld. De rijke variëteit aan bodemleven zoals wormen, slakken, wieren en kreeftachtigen lokt dan weer een heleboel vogels naar hier. Allerhande waadvogels komen hier foerageren. Al heb ik er dan geen gezien. Misschien zaten die zich in de middaghitte in de schaduw ergens koelte

toe te wuiven.

De haven is een woud. Van aluminium masten die op dure vaartuigjes staan. In het zacht deinende water is het aanhoudend getinkel van tuigage tegen die masten te horen. De muziek die onveranderlijk verbonden is met een jachthaven.

Zonder naam

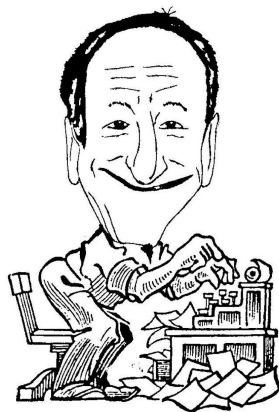
Het Hannecartbos werd in de jaren twintig van vorige eeuw aangelegd op een gebied van graslanden en duinakkertjes. De toenmalige eigenaars, leden van de familie Hannecart, wilden er een jachtdomein creëren. Het doel was dus in de eerste plaats het aantrekken van neerknalbare beestjes en niet het uitbouwen van de biologische verscheidenheid van het bos. Daarom werd gekozen voor snelgroeiende boomsoorten. Niet alle 48 hectaren van het gebied werden echter bebost. Er bleef aan sommige randen nog wat grasland. Belangrijker is dat er nog een kleine zone met vroeg-middeleeuwse kopjesduinen voorkomt. Verder zijn ook de houtwallen die de duinakkertjes afzoomden nog herkenbaar. In het bos ligt de *Waterloop-zonder-Naam*. Die heet echt zo. Evenzeer als wijlen de zangeres. Het beekje is merkwaardiger dan het er uitziet. Het is één van de zeldzame duinbeken aan onze kust. Het beekje wordt gevoed door zoet kalkrijk grondwater van de omringende duinen dat zo afgevoerd wordt naar de IJzer. Met het grondwaterpeil werd in dit gebied niet gehannest. Het bosbestand zelf, daarentegen, was in de loop der jaren sterk aan het aftakelen. Sommige bomen stierven af en stukken werden overwoekerd door brandnetels, vlier- en braamstruiken

Het was duidelijk dat er wat moest gebeuren wilde het gebied zijn waarde behouden. De overheid kocht het domein. Daarna werd het gebied beschermd als natuurreservaat en er werd voor het bos een drastisch herstelprogramma opgesteld. Zo werden op zes hectaren de afstervende bomen gekapt om de oorspronkelijke graslanden te herstellen. Het afgrazen gebeurt met Shetlandpony's in afgebakende gebieden. De beek wordt gesaneerd en zijn loop wordt met stuwen gereguleerd. Het gericht aanplanten van inlandse boomsoorten moet er na verloop van tijd voor zorgen dat het bos een grotere variëteit vertoont met een verhoogde natuurwaarde als gevolg.

De wandeling eindigde op de binnenplaats bij *het Visserijmuseum „De Peerdevisser“* in Oostduinkerke in een soort beheerste chaos. Een plein vol volk, met veel lawaai van een bandje dat er flink tegenaan ging en een dansende, hevig zwetende pseudo-Scotchman in de blauwe walmen van te sterk verhit vet. Ziet de Schotjes met hun rokjes draaien... Vrede zij met u.



De kaart met de trajecten van de eerste wandeldag van de Vierdaagse van de IJzer.



©2012
Michel Christiaens